

עיקר השביעי

אני מאמין באמונה שלמה. שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית. ושהוא היה אב לנביאים. לקודמים לפניו ולבאים אחריו: לא קם בישראל כמשה עוד, נביא ומביט את תמונתו

פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק - היסוד השביעי:

נבואת משה רבינו ע"ה, והוא שנאמין כי הוא אביהם של כל הנביאים אשר היו מלפניו ואשר קמו מאחריו כולם הם תחתיו במעלה, והוא היה הנבחר מכל מין האדם אשר השיג מידיעתו יתברך יותר מכל מה שהשיג או ישיג שום אדם שנמצא או שימצא, וכי הוא עליו השלום הגיע התעלותו מן האנושות עד המעלה המלאכותית ונכלל במעלת המלאכים, לא נשאר מסך שלא קרעו ונכנס ממנו ולא מנעו מונע גופני ולא נתערב לו שום חסרון בין רב למעט, ונתבטלו ממנו הכחות הדמיונות והחושיות והשגחיותיו ונבדל כחו המתעורר המשתוקק ונשאר שכל בלבד, ועל הענין הזה נאמר עליו שהיה מדבר עם הש"י בלא אמצעיות מן המלאכים. רצוני היה לבאר זה הענין הנפלא ולפתוח המנעול ממקראות התורה ולפרש טעם פה אל פה וכל הפסוק בזולתו מעניינו, לולא שראיתי שאלה העניינים יצטרכו לראיות רבות מאד והיינו צריכין להצעות רבות והקדמות ומשלים, ושנבאר בתחילת מציאות המלאכים ושינוי מעלותיהן מן הבורא הש"י, ושנבאר הנפש וכל כוחותיה ויתרחב העיגול עד שנדבר בצורות שזכרו הנביאים שראוי לבורא ולמלאכים, ויכנס בזה שיעור קומה ועניינו ולא יספיק בענין זה לבדו ואפילו יהיה מקוצר בתכלית הקצור מאה דפים, ולפיכך אני איתו למקומו אם בספר הדרשות שיעדתי לחברו או בספרי הנבואה שאני מתעסק בו או בספר שאחבר אותו בפירושי אלו היסודות:

ואחזור לכוונת זה היסוד השביעי ואומר שנבואת משה רבינו ע"ה נבדלת מנבואת כל הנביאים בארבעה דברים. הראשון כי איזה נביא שהיה לא דיבר לו הש"י אלא על ידי אמצעי, ומשה בלא אמצעי שנאמר פה אל פה אדבר בו. והענין השני כי כל נביא לא תבא לו הנבואה אלא כשהוא ישן, כמו שאמר במקומות בחלום הלילה בחזיון לילה ורבים מענין זה, או ביום אחר שתפול תרדמה על האדם בענין שנתבטלו ממנו כל הרגשותיו ושנאמר מחשבתו פנויה כענין חלום, וענין זה נקרא מחזה ומראה ועליו נאמר במראות אלהים, ומשה יבא עליו הדיבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שיעידו הש"י ונועדתי לך שם, ואמר הש"י אם יהיה נביאכם וגו' לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו וגו'. הענין השלישי כי הנביא כשתבא אליו הנבואה ואע"פ שהוא במראה וע"י מלאך יחלשו כחותיו ויתקלקל בנינו ויגיע לו מורא גדול מאד כמעט שתצא רוחו ממנו, כמו שאמר בדניאל כשדיבר גבריאל עמו במראה אמר ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח, ואומר אני הייתי נרדם על פני ופני ארצה, ואומר במראה נהפכו עלי צירי, ומשה ע"ה לא היה כן אבל יבא אליו הדיבור ולא ישיגוהו רתת ורעדה בשום פנים, כמו שנאמר (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כמו שלא יארע לאדם חרדה מדבור חבירו כן היה הוא משה עליו השלום לא היה חרד מן הדיבור, ואע"פ שהוא היה פנים בפנים וזה לחוץ דבקו בשכל כמו שזכרנו:

והענין הרביעי כי כל הנביאים לא תנוח עליהם רוח הנבואה ברצונם אלא ברצון הש"י שיודיע לו הדבר בנבואה ויעמוד עד שינבא או אחר ימים או אחר חודשים או שלא יודיעו בשום פנים, וכבר היו מהם כתות שהיו מכינין עצמן ומזככין מחשבותם כמו שעשה אלישע כמו שכתוב (מלכים ב ג) ועתה קחו לי מנגן ובאה לו הנבואה ואינו מן ההכרחי שינבא בעת שיכויין לזה, ומשה רבינו ע"ה בכל עת שירצה אומר (במדבר ט) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ונאמר (ויקרא טז) דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש, אמרו חז"ל (ת"כ ריש פרשת אחרי) אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבא:

רמב"ם משנה תורה - הלכות יסודי התורה פרק ח

א משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאים, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצרים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעניינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה. ב נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות, וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מליכך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אלו תשמעון, כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם העידו אמת או שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט. ג לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעים לו ואנו יודעים בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש

משך חכמה על שמות פרק א פסוק א

(א) נבואת משה הוא למעלה מנבואת כל הנביאים שנבואת כולם הוא עפ"י אות ומופת וכל המאמין באותות יש בלבו דופי או שמוסמך עפ"י נביא מוחזק לנביא כמו אלישע ע"י אליהו רק שהתורה אמרה להאמין לנביא שמראה אות ומופת כמו שצותה להאמין לעדים אעפ"י שאינו מן ההכרח שתמיד יעידו אמת וחנניה בן עזור יוכיח שהיה נביא אמת ולסוף נעשה נביא שקר כמו שאמרו פרק הנחנקין (סנהדרין פט סע"א). לא כן משה רבינו שכל ישראל שמעו שהקב"ה מדבר למשה פנים אל פנים וכולם הגיעו למעלת הנבואה וראו איך הקב"ה מדבר עמו לכן אמר הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמעו כו' וגם בך יאמינו לעולם (שמות יט, ט) שכל זמן שהאמינו מצד האותות כמו במצרים היה קל הביטול ע"י נביא אחר שיראה אותות ומופתים לא כן עכשיו אף אם יבואו אלף רבבות נביאים באותות ומופתים לאמר בשם ד' לשנות קוצו של יו"ד מתורת משה לא נשמע לו ומצוה להמיתם כדין נביאי שקר כיון שעל נבואת משה אנו עדים בעצמינו וזה שאמר וגם בך יאמינו לעולם ודו"ק בכל דברי רבינו בהלכות יסודי התורה פרק ז' וח' כי כל דבריו קדושים וברוח נבואה אמרן בלי ספק.

וא"כ איך צוה השם שיאמינו לעולם במשה הא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג סע"ב) ואין הידיעה מכרחת הבחירה ושמה יבחר משה אחר זה חלילה להוסיף מדעתו ועל כרחין שהש"ת שלל ממנו הבחירה לגמרי ונשאר מוכרח כמלאכים. והטעם שהתכלית הוא הבחירה שבלא בחירה אין מעלה על האדם יותר מכל הנמצאים וכמו שאמרה צפרדע לדוד אל תזוח דעתך שהיא אומרת כל היום שירה (ילקוט תהלים תתפט) היינו שמקיימת תמיד פעולת יוצרה בלי הפסק ועל צד המוסר כיוון דוד בהתבוננו מן הצפרדע שהאם בשביל שהוא בחירי יאסוף נועם זמירות הגיון לבו אבל האמת כי כל העיקר הוא לנצח הבחירה ובאין בחירה הלא גם טרם ירדה הנפש בתי חומר היתה משכלת להפליא וזה מאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות א-ב) כל הלומד ע"מ שלא לעשות נוח לו שנהפכה לו שליתו על פניו כי שם היה הנפש משכיל בלי מפסיק מחיצה החומרית [וזה רק בלומד משום שנהנה מן החכמה הא מי שלומד לקיים מצות הש"ת בלימודו הלא גם זה מפעל נגד הבחירה הרעה ומנצח יצרן ללמוד דעת ד' ע"ז אמרו (קדושין מ:) תלמוד גדול כו' לידי מעשה בינה זה ודו"ק] וכן אמרו רז"ל בתנא דב"א זוטא פרק י"ב משלו משל לאדון שהיו לו עבדים והיו יושבין מעבר לחומה של ברזל כו' מאותן שעלו על החומה לאותן שלא עלו על החומה איזה מהן חביב יותר הוא אומר אותן שעלו על החומה כו' אצל הצדיקים מה נאמר בהם כו' משא"כ במלאכי השרת יעו"ש באורך כי הצדיק עלה על החומה והמלאך לא עלה ע"ש. רק שמשה שמצד עצמו עמל ויגע כל כך עד שהעלה עצמו למדרגה הגבוה שבמדרגות האנושי השלימות היותר האפשרי לכן זכה שיבטל ממנו הבחירה א"כ זה עיקר תכלית הבריאה לזכך החומר עד שישבו בשרו גם לרוחני ולכלי חזיון בכבוד אלקים וכמו שכתוב (איוב יט, כו) ומבשרי אחזה אלקה.

אבל כל ישראל שהמה לא היו ראויים למדרגה ונבואה כזו רק כדי לקיים הדת שלא יבוא שום מבהיל להכחיש דבר אחד ע"י אות ומופת הוכרחו לעלות למעלה רמה כזו לשמוע קול אלקים מדבר מתוך האש וכמו שאמרו (דברים ה, כו) מי כל בשר אשר כו' כמונו ויחי שיהיו הם העדים על נבואתו א"כ אח"כ הלא שבו לבחירה שאל"כ אין תכלית תו בברייתם כיון שזכייתם שסרה מהם הבחירה והיה השכלתם בהירה בלי עירוב דמיון וגשם כלל עד כי הוכרחו כמלאכים שמוכרחים מצד שכלם שע"ז נאמר כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח) שהיו מוכרחים מצד שכלם והשגתם לקבל עליהם התורה והיה ענין מקריי היינו שהיה רק להיות מאמינים בנבואת משה לא מצד האותות ויאמינו בד' לעולם א"כ מה שיותר מן ההכרח הלא נאות לפניהן לשוב אל הבחירה ובלא בחירה הלא לא היה להם שכר על קיום התורה שעל הכרח אין שכר כיון שלא מצד עמלם והכנתם היה סר מאתם הבחירה וזה שאמר שובו לכם לאהליכם (דברים ה, ל) היינו לבחירה ולכוחות הגוף המוקף באלפי כוחות דמיונות ההטעאה שקריות תאוות חשק וכיו"ב וזה האוהל שהגוף הוא אוהל הנפש שבעת מתן תורה יצאת נשמתם (שבת פח:) הוא שהחומר לא היה חוצץ מאומה ואתה פה עמוד עמדי שזהו שאצלו בטלה כל כוחות הגוף וחומריותו והשגתו צלולה ובהירה ונעדר בחירתו ונשאר משכיל מעוצם השגתו מוכרח להשלימות היותר נעלה ומטעם זה פירש מן האשה (שבת פז). וכל זה בא בקצרה בדברי רבינו פרק ז' הלכה ו' יעו"ש היטב ולכן אמר וגם בך יאמינו לעולם.

.... ובה מבוואר מה שאמר הש"ת ליהושע (ד, ו) כי (יאמרו) [ישאלון] בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם כו' מפני ארון ברית ד' בעברו בירדן. פירוש שמה הידיעה החדשה הניקנית לכם מן האבנים האלה הלא אתם בעצמיכם עברתם את הירדן וע"ז תאמרו כי הירדן נקרע מפני ארון ברית ד' ושהארון עיקר שבעברו נקרע הירדן כי אחרי שעברו כל ישראל והארון עמד לבדו עד שנטלו ישראל את האבנים א"כ נקרע בשביל הארון לבד וזה לאות כי משה שהוא על ידו ניתן התורה והיה הש"ת תמיד מוסיף מצות על ידו כמו פרטיות באוהמ"ע והסבת נחלה ע"י בנות צלפחד וכיו"ב הוא היה התורה כמו שאמר זכרו תורת משה (מלאכי ג, כב) ואחריו לא קם נביא כמוהו (דברים לד, י) ולא יקום כי גדול ממעלת משה בנבואה גם משיח לא יהיה כמוש"פ רבינו (ה' תשובה ט-ב ר.ב.פ) שזה לנצחיות התורה שלא ישונה ע"י שום אדם כי אם ישונה אז הוא נגד נבואת משה חוקת עולם ואין חילוף ושנוי ידיעה אצל הבורא לכן משה היה יכול לשבור הלוחות ולקבל ע"י לוחות אחרות והים נקרע מפני ישראל לא כן אחרי מות משה תו אין נביא רשאי לחדש דבר (שבת קד) והתורה קיימת כולה לדורות והלוחות הם קיימין לדורות והירדן נקרע מפני הארון כי ארון הוא ברית ד' לדורות ולא יהיו עוד לוחות אחרים והתורה כבר מסורה בידינו בשלימותה, לא כן להלן (יהושע ד, כא) (כ) [אשר] ישאלון בניכם את אבותם פירוש הם בני בנייהם ישאלו אבותם שהמה בניכם מה האבנים האלה והודעתם את בניכם לאמר פירוש שידעו מה לאמר לבניהם ולהשיב כי יבשו מי הירדן מפני ישראל כו' ודו"ק. ופוק חזי דאמרו פרק העור והרוטב בדף קכ"ד האלקים כו' אי אמר לי יהושע בן נון בשמיה לא צייתנא ליה דוקא ליהושע קאמר לא למשה כי ממנו ואילך אין נביא רשאי לחדש דבר כו' ועיין ב"י הלכות ת"ת סימן רמ"ב ובט"ז ס"ק כ' מש"כ בזה ודו"ק היטב בכ"ז.